

تدوین مدلی مفهومی از مهمترین ویژگی‌های روانشناختی حاکمان دینی: یک مطالعه مروری

دکتر عباس چهاردولی، دکتر مهدی یوسفوند

چکیده. در دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران حکومت دینی نه تنها در آن قوانین دینی اجرا می‌شود بلکه مجریان آن یا مستقیماً از طرف خدا منصوبند یا به اذن خاص یا عام معصوم منصوب شده‌اند. در این دیدگاه حکومت دینی شکلی از حکومت است که در آن همه امور سیاسی اجتماعی قضایی اقتصادی و غیره منشاء الهی پیدا می‌کند و طبق آزمون‌های دینی تعیین تکلیف در این امور به دین واگذار می‌شود. در حکومت دینی جایی برای مردم سالاری به عنوان تعیین سرنوشت اساسی جامعه وجود ندارد. هر چند که مشارکت مردم و مشورت آن‌ها از اهمیت برخوردار است. در حکومت دینی تعیین زمامدار و زمامداران و همه قوانین از طریق متن دین تعیین می‌شود. امروزه طبق نظر اندیشمندان دینی دین اسلام بیشترین ظرفیت تحقق حکومت دینی را داراست از این رو حکومت دینی همواره بیشتر به معنای حکومت اسلامی می‌باشد. مرتبه عملی و اجرایی حکومت دینی نسبی است یعنی همیشه امکان پیاده شدن کامل آن وجود ندارد و این نقص نه از حکومت دینی بلکه بخاطر شرایط نامناسب جامعه و عدم آمادگی کامل مردم می‌باشد. حاکم دینی که بر مردم حکومت می‌کند نه تنها از ابعاد سیاسی، فرهنگی، دینی و غیره باید مورد بررسی قرار بگیرد و دارای ویژگی‌های خاص و منحصر به فردی باشد بلکه از دیدگاه روانشناسی دینی نیز باید دارای صفات بارزی بوده که بر اساس آن‌ها بتواند عملکرد بهینه‌ای داشته باشد. در این مقاله سعی بر آن شد که برای ویژگی‌های روانشناختی یک حاکم دینی مدلی مفهومی ترسیم شود که بر اساس پژوهش‌های صورت گرفته این مهم انجام شد.

کلیدواژگان: مدل مفهومی، حاکم دینی، ویژگی‌های روانشناختی.

Developing a Conceptual Model of the Most Important Psychological Properties of Religious Rulers: A Review Study

Abstract. In the views of the Islamic Republic of Iran, religious rule is not only enforced by those religious laws, but its executors are either directly appointed by God or appointed by a special or universal permission. In this view, religious government is a form of government in which all socio-political, economic, judicial, and so forth are of divine origin and are assigned to religion by religious examination. In religion, there is no place for democracy as the basic destiny of society. However, the participation and consultation of the people is important. Religious rule determines the ruler and rulers and all the laws through the text of religion. Today, according to religious scholars, Islam has the greatest potential for religious rule, so religious rule has always meant more to the Islamic state. The practical and executive order of the religious state is relative, meaning it is not always possible to implement it completely, and this is a failure not only of religious rule but also because of the inadequate conditions of society and the complete lack of readiness of the people. , Cultural, religious, etc., must be examined and have unique and unique characteristics, but also from a religious psychology point of view, they must have attributes that will enable them to perform optimally. In this paper, we attempted to draw a conceptual model for the psychological characteristics of a religious ruler based on research conducted on this issue.

Keywords: Conceptual Model, Religious Ruler, Psychological Properties

۱- مقدمه

در حکومت دینی تعیین زمامدار و زمامداران و همه قوانین از طریق متن دین تعیین می‌شود. امروزه طبق نظر اندیشمندان دینی دین اسلام بیشترین ظرفیت تحقق حکومت دینی را داراست از این رو حکومت دینی همواره بیشتر به معنای حکومت اسلامی می‌باشد. مرتبه عملی و اجرایی حکومت دینی نسبی است یعنی همیشه امکان پیاده شدن کامل آن وجود ندارد و این نقص نه از حکومت دینی بلکه بخاطر شرایط نامناسب جامعه و عدم آمادگی

کامل مردم می‌باشد. نمونه بارز اجرای این شیوه حکومتی تا حد زیاد حکومت پیامبر اسلام و حکومت علی و حسن و حسین در صدر اسلام می‌باشد که به مفهوم واقعی حکومت دینی بسیار نزدیک بود و به اعتقاد شیعه نمونه بسیار اعلای آن در زمان ظهور مهدی موعود متحقق می‌شود هر چند که از جهات نظری اجرای صد در صد حکومت دینی از آرمانهاست ولی حکومت معصومین تا اندازه بسیار زیاد به حکومت دینی نزدیک است.

بنابراین حکومت دینی به شیوه مصلحتی اجرا می‌شود. نمونه مصلحتی حکومت دینی نظام سیاسی ایران در سه دهه گذشته است که به وسیله آیت‌الله خمینی شکل گرفت این نوع حکومت مرسوم به جمهوری اسلامی ظرفیت‌های ممکن حکومت دینی را به اجرا در آورد. و یکی از معیارهای حکومت دینی توجه به مصالح می‌باشد در این صورت حکومت دینی می‌تواند به وجود آید یا ابقا پیدا کند مصالح گاه مصالح اجتماعی است و گاه بخاطر ترجیح مهم و اهم است. از طرفی اسلام ناب محمدی بمعنی اجرا واقعی اسلامی و پرهیز از مصالح تحمیلی است.

ویژگی های اصلی حاکم از دیدگاه علی علیه السلام در هشت مبحث ایمان، تقوا، ساده زیستی، مردمی بودن، مدیر خوب بودن، عادل و معتدل بودن، زیرک و کیس بودن، عالم و متخصص مسائل سیاسی اجتماعی بودن و دارای تجربه و حسن شهرت سیاسی بودن، عنوان و هر کدام به اجزای جزئی تر، تقسیم شده است. اصلی ترین ویژگی حاکم اسلامی است که در قالب خصوصیاتمانند زهد، خداگرایی، حامی دین و تارک هوای نفس بودن و... متجلی می گردد. امام علی علیه السلام در جاهای مختلف نهج البلاغه به مناسبت های گوناگون در قالب نامه ها، خطبه ها یا حکمت ها این ویژگی را به بیان های زیبا و بلیغ عنوان نموده اند. مثلاً در مورد این که حاکم اسلامی پاسدار خدا و ارزش های او در روی زمین می باشد؛ می فرماید: «حاکم اسلامی پاسبان خدا در زمین اوست. هر کدام از ما عضوی کاملاً منحصربه فرد در تابلوی خلقت هستیم. هر یک از ما حرفی برای گفتن دارد و وجودش تکمیل کننده بخش مهمی از این جهان است. پس باید تلاش کنیم که خودِ خودِ حقیقی مان باشیم. لازم نیست به عبارت خودمانی فیلم بازی کنیم و دروغ بگوییم.

به عنوان حاکم دینی نیز ارتباطاتی حقیقی با دیگران و نه صرفاً به خاطر بهره مندی از آنها باعث می شود تا فردی دوست داشتنی و شاخص باشید. حاکم دینی محترم و دوست داشتنی، ارتباطاتی واقعی با دیگران برقرار می کند و این ارتباط به طور قطع، بر عملکرد گروه نیز اثرگذار است(۱).

- مثبت نگری و انرژی خوب

برای کسب نتایج خوب و عالی باید بتوانید، مثبت نگری و خوش بینی را در اعمال و حرف هایتان جاری کنید. در مسیر رسیدن به اهدافتان، همیشه فراز و نشیب هایی وجود دارد که تنها با انرژی مثبت می توان آنها را پشت سر گذاشت. البته لازمه ی توانمندی برای مواجهه با مشکلات مختلف، غلبه بر ترس ها و اعتقاد به شدنی و ممکن ساختن آرزوها و اهداف است.

- بخشندگی

به عنوان حاکم دینی برجسته باید به دنبال ارائه بهترین ها از سوی خود باشید. اگر بخشنده باشیم و در ابراز توانایی ها و کمک کردن به دیگران بی چشمداشت عمل کنیم، خودمان هم زودتر و بهتر رشد خواهیم کرد و به موفقیت خواهیم رسید.

- پشتکار

برای دست یافتن به موفقیت، تلاش و پشتکار لازم است. این جمله کاملاً کلیشه‌ای و تکراری است اما صد درصد واقعی و درست است. تفاوت حاکم دینی برجسته با سایرین دقیقاً در همین ویژگی است. حاکم دینی بزرگ دست از کار نمی‌کشد و با وجود تمام دشواری‌ها، مسیر را تا انتها ادامه می‌دهند. پس پشتکار را به عنوان بخشی لاینفک از موفقیت همیشه در ذهن داشته باشید.

- بینشی درست

باید روشنگری را در تصمیمات و فعالیت‌های خود به کار بگیرید. این توانایی تا حد زیادی شخصی است اما با تمرین می‌توان به آن دست یافت. باید بتوانید امورات و مسائل مهم را با روشنگری اولویت‌بندی کنید. بینش شما باعث می‌شود مسیر پیش روی‌تان مشخص بشود.

- توانمندسازی

موفق‌ترین گروه‌ها، لزوماً گروه‌هایی نیستند که بهترین و بااستعدادترین اعضا را دارند. بهترین گروه‌ها، هستند که با در نظر گرفتن استعدادها، توانایی‌ها و اعتماد به یکدیگر رو به جلو حرکت می‌کنند. حاکم دینی خوب باید به توانمندشدن خود و پیروانش توجه کند. ایجاد احساس مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی درباره‌ی اختیارات افراد بسیار مهم است. واگذاری مسئولیت به دیگران در ظاهر شاید کار ساده‌ای به نظر برسد، اما درحقیقت این‌طور نیست. فقط حاکم دینی برجسته قادر به مدیریت درست این مسئله هستند. حاکم دینیانی که می‌دانند چگونه به دیگران مسئولیت واگذار کنند و با این کار، استعدادها و ظرفیت‌هایشان را شکوفا سازند.

- ارتباطات

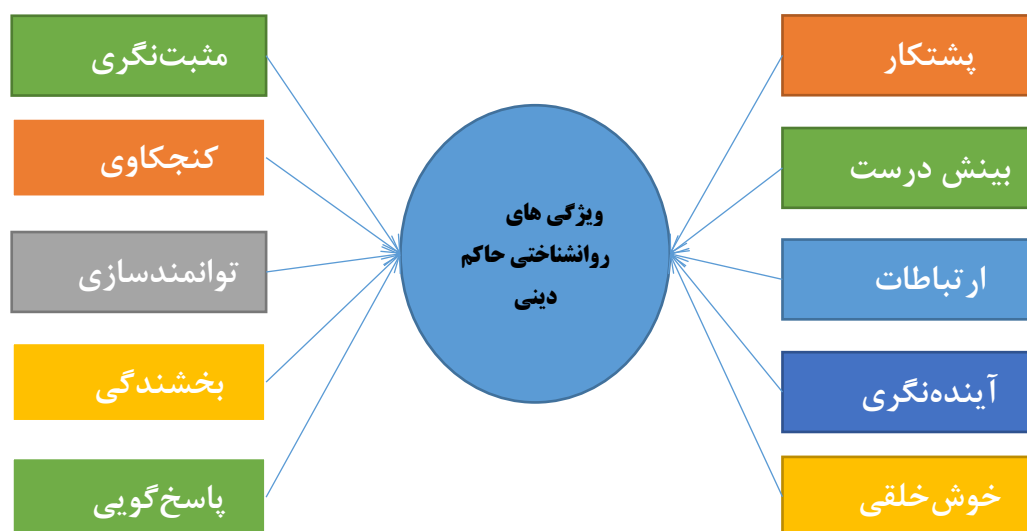
اگر افراد شما به درستی انتظارات‌تان را برآورده نمی‌کنند، این مشکل دقیقاً به خاطر نوع ارتباطات شما با آنها است. باید بتوانید انتظارات خود را با برقراری ارتباطاتی دائمی و درست به دیگران منتقل کنید. یادتان باشد که ارتباطات، ساختاری دوسویه دارد. یعنی هم شما باید نظرات و انتظارات خود را به طرف مقابل منتقل کنید و هم او باید امکان انتقال این موارد را به شما داشته باشد. به همین دلیل داشتن همراهانی باهوش و مسئول در حاکم دینی کمک بزرگی برای‌تان خواهد بود.

- پاسخ‌گویی

برای موفقیت و ایجاد اعتبار باید پاسخ‌گو باشید و پای کارهایی که می‌کنید و اشتباهاتی که رخ می‌دهد، بایستید. شانه خالی کردن و دلیل‌تراشی همیشه راحت‌تر از ایستادگی شجاعانه به نظر می‌رسد، اما واقعیت چیز دیگری است. اگر بتوانید به اشتباهات‌تان اعتراف کنید، فرد و حاکم دینی استثنایی و موفق خواهید بود و امکان رفع مشکلی که باعث ایجاد آن شده‌اید نیز بیشتر وجود خواهد داشت.

- کنجکاوی

وظیفه‌ی شما به‌عنوان حاکم دینی این است که توانایی‌ها و نقاط قوت تمام افراد را بشناسید. البته کمی طول می‌کشد، ولی نتیجه‌ی مقبولی به‌همراه خواهد داشت. باید بدانید که گروه شما همه‌ی پاسخ‌ها و توانایی‌ها را در آستین ندارد. اگر فکر کنید که همه‌چیز در اختیار گروه شما است و لازم نیست کنجکاوی به‌خرج بدهید و ناشناخته‌ها و ظرفیت‌ها و فرصت‌های مستتر را شناسایی کنید، آسیب خواهید دید(۲).

نتیجه‌گیری:

نتیجه کلی که از این بحث به دست می‌آید این که بهترین حاکم امام معصوم علیه السلام است که ویژگی‌های او از طریق خدا برای او پدید آمده و با ارتباط دائم با آن منبع، به بهترین وجه می‌تواند به اداره حکومت اقدام نماید. ولی در زمان غیبت امام علیه السلام فردی می‌تواند جانشین او در این منصب گردد که بیش‌ترین ویژگی‌های معصوم در او تجلی عملی یافته باشد. از قبیل ایمان و تقوا (که در مباحث زهد، خداگرایی، توجه به مرگ، معاد و قیامت و حمایت از دین آشکار می‌شود)، ساده زیستی (که در پرهیز از دنیا، هوی، اسراف، رفاه و سرمایه داری مطرح است)، مردمی بودن (که در مباحثی مثل بین مردم بودن، خوش بینی به مردم، فروتنی و تواضع نسبت به آنان مطرح می‌گردد)، مدیر خوب بودن (که در توجه به ضرورت‌های سیاسی اجتماعی، آبادانی شهرها و انتخاب مشاوران و همکاران خوب بحث شده است)، عادل و معتدل بودن (که در اعتدال و میانه روی حاکم، دوری از خشم و غضب و نکوهش ظلم و حمایت از عدل مطرح است)، زیرک و کیس بودن (که در خصوصیاتمانند پرهیز از سستی و غفلت، احتیاط در پخش اخبار و اسرار و رازداری عنوان شده است)، عالم و متخصص بودن (که در علم به تاریخ گذشته و عبرت از آن و دنیاشناسی و مردم شناسی بحث شده است) و در نهایت دارای تجربه و حسن شهرت سیاسی بودن (که تحت عنوان پرهیز از کار ناشایست، نداشتن سوء شهرت عملی و انجام اعمال نیک بحث گردیده است) مجموع این ویژگی‌ها، از دید امام علی علیه السلام عمده‌ترین صفات برای حاکم است گرچه شاید بتوان ویژگی‌های دیگری

از میان مجموعه مباحث و عملکرد ایشان به آن ها افزود که به دلیل محدودیت مبحث، بیش از این، مجال گسترش آن نبوده است (۳).

مراجع

- ۱- نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، انتشارات مشرقین، قم، ۱۳۷۹، حکمت ۳۳۲، ص ۷۰۹.
- ۲- فیرست، ج (۲۰۱۴). ترجمه سید محمدی، ۱۳۹۵ روانشناسی شخصیت، انتشارات دوران. تهران.
- ۳- بصیری، محمدعلی (۱۳۸۶)؛ ویژگی های حاکم در سیره نظری و عملی امام علی (ع)، مجله هنر دینی، شماره ۹، بهار ۸۶، صص ۱۱۵-۱۰۰.